

STATEN VAN DE NEDERLANDSE ANTILLEN
Zitting 1987 - 1988

Landsverordening
houdende vaststelling van een
nieuw Wetboek van Strafvordering

MEMORIE VAN TOELICHTING

No. 3

1. ALGEMEEN

1.1 Wenselijkheid van een nieuw wetboek

Het is algemeen bekend dat de huidige strafvordering niet meer aan de eisen van de moderne tijd voldoet. Strafvordering kan men beschouwen als de etalagekast van een rechtsstaat. Dit wordt op heldere wijze zichtbaar, als justitiabelen uit een andere rechtscultuur hier te lande worden vervolgd en berecht. Een zichzelf respecterend land, dat partij is bij tal van internationale verdragen, ook op het gebied van de mensenrechten, kan het zich niet veroorloven om met zijn wetgeving uit de pas te lopen. Toch gebeurt dat feitelijk al geruime tijd.

Het Wetboek van Strafvordering is weliswaar in 1914 opnieuw vastgesteld en ingevoerd, maar in zijn grondvorm kwam het grotendeels overeen met het Nederlandse wetboek van 1838. De wijzigingen die daarna in Nederland plaatsvonden

(1883), waren vooral een uitvloeisel van de daar ingevoerde nieuwe rechterlijke organisatie. Hoewel het Nederlandse wetboek in 1926 werd afgeschaft en vervangen door een geheel ander systeem van strafvordering, is ons wetboek van 1914 nog steeds gebaseerd op het Nederlandse systeem van 1838. Zonder overdrijving kan dus gezegd worden, dat het huidige wetboek anderhalve eeuw oud is. Het is daarmee vermoedelijk de oudste wet, die hier thans nog gehanteerd wordt.

Nochtans heeft de wetgever in de tussentijd niet stilgezeten. Bij verschillende gelegenheden is het wetboek op onderdelen gewijzigd. Enkele voorbeelden daarvan zijn:

- 1919 : de regeling van verzet werd ingevoerd;
- 1923 : vereenvoudiging van de rechtspleging in lichte strafzaken;
- 1947 : groot aantal kleinere wijzigingen, zoals kennisgeving binnen 24 uur aan officier van justitie van voorlopige bewaring, gijzeling van getuige door rechter-commissaris, voorlopige informatiën in overtredingszaken, mogelijkheid tot het wijzen van mondeling vonnis;
- 1955 : de belangrijkste wijziging: o.m. met betrekking tot een nieuwe regeling van aanhouding en inverzekeringstelling, invoering van een titel over de raadsman, mogelijkheid van appel tegen gevangenneming, schadevergoeding wegens ten onrechte ondergane voorlopige hechtenis, titel over het bewijs geheel vernieuwd;
- 1958 : invoering stempelvonnis;
- 1963 : regeling betere rechtspositie beledigde partij;
- 1965 : regeling bevoegdheid ten aanzien van strafbare feiten aan boord van luchtvaartuigen;
- 1973 : regeling inzake strafvordering buiten de Nederlandse Antillen in verband met internationale zee- en luchtvaartverdragen.

Door al deze partiële wijzigingen is het systeem van strafvordering er niet overzichtelijker op geworden. Reeds om redenen van wetgevingssystematiek is het nodig ons wetboek geheel opnieuw door te lichten en aan te passen aan moderne wetgevingsinzichten. In de dagelijkse praktijk blijkt het bestaande wetboek een moeilijk te hanteren samenstel van wettelijke bepalingen.

In de tweede plaats is een algehele herziening noodzakelijk in verband met de nieuwe rechterlijke organisatie, zoals die door de Samenwerkingsregeling Nederlandse Antillen en Aruba is voorgeschreven en bij de Eenvormige landsverordening op de rechterlijke organisatie, die op 1 januari 1986 in werking is getreden, nader is uitgewerkt.

In de derde plaats zijn er verschillende kwesties, die in de praktijk om een regeling vragen. De inbeslagneming, schouwing en huiszoeking zijn niet volledig en duidelijk geregeld. De gehele regeling van inbeslagneming behoeft trouwens verbetering, die ook een wijziging van het Wetboek van Strafrecht nodig zal maken (invoering van de onttrekking aan het verkeer). Niet in alle gevallen van overtredingen is immers verbeurdverklaring mogelijk. Ook ontbreekt een voorschrift, dat het openbaar ministerie verplicht in beginsel de goederen terug te geven. De mogelijkheid om tegen een beslag bezwaar te maken bestaat evenmin. Daarnaast komen in het huidige wetboek een aantal dwangmiddelen niet voor (afluisteren van telefoongesprekken, onderzoek in het lichaam, veiligheidsfouillering). Bovendien is het wenselijk om ten aanzien van tal van regelingen, ook uit overwegingen van efficiency en bezuinigingen, de nodige vereenvoudigingen aan te brengen. Voorts verdient vermelding dat enige regeling omtrent internationale rechtshulp ontbreekt. Schorsing van de voorlopige hechtenis is thans wettelijk niet mogelijk. Tal van bepalingen blijken onvoldoende op de eisen van de moderne praktijk te zijn toegesneden.

In de vierde plaats zal de nieuwe strafvordering gelijke tred moeten houden met de normen, zoals die in internationale mensenrechtenverdragen (Verdrag van Rome en Verdrag

van New York) zijn vastgelegd en in de rechtspraak verder zijn ontwikkeld. Weliswaar kunnen individuele burgers aan de verdragsrechtelijke bepalingen rechtstreeks rechten ontlenen, maar dat neemt niet weg dat de verdragen in de eerste plaats de opdracht aan de wetgever inhouden om de nationale wetgeving overeenkomstig de verdragsrechtelijke normen in te richten. Hierbij is van belang op te merken, dat de Staatsregeling van Aruba enkele bepalingen bevat, die verder reiken dan door de twee eerder genoemde verdragen wordt gebiedt. Dit heeft ertoe geleid, dat het Antilliaanse en Arubaanse ontwerp inhoudelijk op een enkel punt van elkaar afwijken (zie hierna onder 1.5).

Voorts moge hier worden verwezen naar de rede van de toenmalige Nederlands-Antilliaanse Minister van Justitie bij gelegenheid van de installatie van de Commissie herziening strafrecht op 30 oktober 1985 (gepubliceerd in Tijdschrift voor Antilliaans recht - Justicia 1986, nr. 4, p.300).

1.2. De voorbereiding van het ontwerp

Gelet op de specifieke deskundigheid die voor het concipiëren van een geheel nieuw wetboek is vereist, heeft de toenmalige regering van de Nederlandse Antillen in 1985 besloten de omvangrijke wetgevingsoperatie te laten voorbereiden door een speciale commissie, die zodanig werd samengesteld dat daarin diverse geledingen uit de praktijk vanwege de noodzakelijke verscheidenheid werden vertegenwoordigd. In de Commissie zijn zowel deskundigen van de Nederlandse Antillen als van Aruba afgevaardigd. De installatie van de Commissie herziening strafrecht vond plaats op 30 oktober 1985. Sindsdien onderging de samenstelling een enkele wijziging. Op 11 juni 1987 is het ontwerp aan de beide regeringen uitgebracht. Bij de aanbieding van het ontwerp aan de Staten van de beide landen in het zittingsjaar 1987-1988 was de Commissie als volgt samengesteld:

- voorzitter : - Mr. R.F. Pietersz, procureur-generaal van de Nederlandse Antillen;
- leden : - Mr. H.W. Braam jr., advocaat (plv.lid), Nederlandse Antillen;
- Mr. J. Hellmund, advocaat, Nederlandse Antillen
- H.Th. Lopez, vertegenwoordiger Orde van Advocaten van Aruba;
- Mevrouw Mr. H. M. Nassy, directeur wetgeving, Aruba;
- Mevrouw Mr. E.E. Palm - Meyer, Centraal Bureau voor Juridische en Algemene Zaken, Nederlandse Antillen;
- Mr. H.L. Peloz, docent strafrecht aan de Universiteit van de Nederlandse Antillen, Nederlandse Antillen;
- Mr. D.A. Piar, hoofdofficier van justitie, Nederlandse Antillen;
- Mr. F. Wernet, procureur-generaal van Aruba;
- Mr. J. Th. Wit, lid van het Gemeenschappelijk Hof van Justitie;
- lid - secretaris : - Mr. T.M. Schalken, lid van het Gemeenschappelijk Hof van Justitie, thans hoogleraar strafrecht en strafprocesrecht aan de Vrije Universiteit te Amsterdam;
- adjunct-secretaris : - Mevrouw Mr. H.M. Gorsira - van den Adel.

Ofschoon geen vertegenwoordigers van de politie in de Commissie zijn opgenomen, is uitvoerig en grondig met diverse functionarissen van de politie in de beide landen van

gedachten gewisseld. Het ontwerp is mede door de cooperatieve opstelling van politiezijde tot stand kunnen komen.

De Commissie heeft voorts adviezen ingewonnen van tal van externe deskundigen, onder wie in het bijzonder enkele leden van het Gemeenschappelijk Hof van Justitie en van het openbaar ministerie, zowel in de Nederlandse Antillen als in Aruba. Daarnaast heeft zij in de beide landen openbare bijeenkomsten belegd (wat de Antillen betreft op alle eilanden) ten einde een zo breed mogelijke discussie in de samenleving te bevorderen. Met de tijdens deze hoorzittingen gemaakte opmerkingen heeft de Commissie terdege rekening gehouden.

Hoewel de opdracht aan de Commissie de herziening van zowel het Wetboek van Strafrecht als het Wetboek van Strafvordering omvat, heeft zij het eerst de herziening van het strafprocesrecht ter hand genomen. In tegenstelling tot het materiële strafrecht, dat zich gemakkelijker voor partiële wijziging leent, is het formele strafrecht één totaal, in al zijn onderdelen samenhangend systeem, bij de wijziging waarvan bovendien eenvormigheid is voorgeschreven.

De Commissie heeft met grote frequentie en langdurig vergaderd, beurtelings op Curacao en in Aruba. De beraadslagingen vonden plaats aan de hand van tevoren opgestelde conceptteksten. Het ontwerp is in diverse lezingen door de Commissie besproken en daarna eind mei 1987 vastgesteld. Voorts heeft de Commissie, nadat de Raden van Advies van de beide landen hun (gunstig) advies hadden uitgebracht, de nodige assistentie verleend bij het vaststellen van het nader rapport. In verband daarmee is het ontwerp op onderdelen, die in hoofdzaak van technische aard zijn, gewijzigd.

Op 27 maart 1986 heeft de Commissie aan de Arubaanse Minister van Justitie op diens verzoek een interimadvies uitgebracht over hoofdstuk I van de Staatsregeling van Aruba (grondrechten). De conclusie van haar advies luidde, dat het bestaande Wetboek van Strafvordering beter niet eerst partieel aan de nieuwe constitutie kan worden aangepast, doch dat deze aanpassing doelmatiger kan geschieden bij de op stapel

staande algehele herziening van het wetboek. In de tussentijd heeft de rechter de nodige beleidsruimte bij de interpretatie van grondrechten en, nu daaromtrent geen bepalingen in de Staatsregeling zijn opgenomen, bij het verbinden van gevolgen aan de schending van die grondrechten.

Het nieuwe strafprocesrecht is, overeenkomstig het bepaalde in art. 5, aanhef en onder 3o, van de Samenwerkingsregeling, eenvormig vastgesteld. Omdat er niettemin verschillen in de tekst noodzakelijk bleken - die in hoofdzaak van technische aard zijn -, heeft de Commissie twee ontwerpen opgesteld : een voor de Nederlandse Antillen en een voor Aruba. Het Antilliaanse ontwerp bevat enkele bepalingen, die in het Arubaanse ontwerp niet voorkomen, voornamelijk in verband met een andere staatkundige structuur van de Nederlandse Antillen. Om te vermijden dat dezelfde artikelen in beide ontwerpen als gevolg hiervan verschillend zouden moeten worden genummerd, hebben de artikelen, die alleen in het Antilliaanse ontwerp voorkomen, een a-b-c-nummer gekregen.

De verschillen tussen beide ontwerpen rechtvaardigen om tal van praktische redenen niet, dat elk ontwerp vergezeld zou gaan van een eigen afzonderlijke memorie van toelichting. De toelichtende memorie werd voor beide ontwerpen gemeenschappelijk opgesteld in die zin, dat de tekst daarvan voor de twee landen gelijklopend is, en dat de onderlinge afwijkingen in de toelichting zelf zijn opgenomen en besproken. Het vorenstaande staat er uiteraard niet aan in de weg, dat de memorie van toelichting bij elk ontwerp een geheel zelfstandig (landelijk) karakter heeft.

1.3. Het systeem van het nieuwe wetboek

De meest prealabele vraag waarvoor de Commissie zich gesteld zag, betreft de keuze van het legislatieve systeem van het nieuw te ontwerpen Wetboek van Strafvordering. Die keuze hangt rechtstreeks samen met de vraag, of een derde

rechtsinstantie wenselijk wordt geoordeeld en, zo ja, of in dat verband de Hoge Raad der Nederlanden als cassatierechter in strafzaken zou moeten worden gehandhaafd.

Aan dit thema is in 1984 een congres gewijd. De preadviezen zijn opgenomen in de bundel "Hoge Raad bedankt?" (UNA, Willemstad, 1984). De betekenis van de diverse in die bundel gehanteerde argumenten is in zoverre beperkt, dat zij hoofdzakelijk worden gebezigd met betrekking tot de cassatierechtspraak in civiele zaken na de staatkundige onafhankelijkheid van de Nederlandse Antillen. De Commissie heeft daarover geen oordeel uitgesproken, omdat de discussie alleen ging over de cassatie in strafzaken in de nog steeds heersende statutaire periode, dus voordat de Nederlandse Antillen en Aruba zich wellicht in de toekomst uit het koninkrijksverband zullen hebben losgemaakt. Niettemin geeft de bundel een interessante inventarisatie van argumenten pro en contra, die ook voor het strafrecht van belang zijn.

Uit historisch en socio-cultureel oogpunt is het op goede gronden te verdedigen, dat landen, die geografisch een zekere verbondenheid hebben, tot nauwe samenwerking komen op tal van terreinen. De intensiteit van het internationale verkeer, met name op commercieel gebied, maakt dat zelfs noodzakelijk. Vooraanstaande handelspartners hebben groot belang bij rechtszekerheid in de regio, die met name door een goede wetgeving en rechtspraak wordt gewaarborgd. Dit maakt samenwerking ook op juridisch terrein zeer wenselijk. Maar ook hier geldt, dat het belang van die samenwerking zich vooral manifesteert op het gebied van het civiele recht (bijv. in verband met de bescherming van rechtspersonen, de regeling van het contractenrecht). Op het terrein van het formele strafrecht is de noodzaak tot rechtsunificatie minder dwingend. Implementatie van formeel-strafrechtelijke regels uit andere rechtssystemen behoort immers niet plaats te vinden op basis van regionale saamhorigheid, maar op grond van internationaal algemeen aanvaarde minimum-voorwaarden, die met name door de

mensenrechtenverdragen aan een behoorlijke procesgang in strafzaken worden gesteld.

Op het eerste oog lijkt het aantrekkelijk, als de Nederlandse Antillen en Aruba zich bij de keuze van hun wetgevingssysteem zouden richten op het Caraïbisch gebied en de daar reeds bestaande vormen van coördinatie in de rechtspraak. Men denke aan het Britse Judicial Committee of the Privy Council en aan de instelling van het West Indies Associated States Supreme Court (met zijn Court of Appeal en High Court), terwijl daarnaast is voorgesteld te komen tot de oprichting van een Caribbean Court of Appeal. Aansluiting bij die vormen van rechtspraak en het daaraan ten grondslag liggende wetgevingsstelsel kent echter ook bezwaren:

1. Het is maar zeer de vraag of voormalige Britse koloniën of geassocieerde landen als Jamaica, Barbados, Trinidad en Tobago, Grenada, Guyana, Antigua, St. Kitts, St. Lucia, St. Vincent en Dominica, waarmee de Nederlandse Antillen en Aruba beperkte staatkundige homogeniteit vertonen, ook over hetzelfde rechtsniveau beschikken.

2. Het in die landen bestaande rechtssysteem is van Angelsaksische origine. Overschakeling naar geassocieerde Caraïbische rechtspraak zou moeten leiden tot een algehele transformatie van de hier geldende wetgeving. Dit is (in verhouding tot hetgeen wordt bereikt) ondoelmatig, kostbaar en praktisch niet binnen redelijke tijd te verwezenlijken. In de lange overgangperiode zal bovendien grote rechtsonzekerheid heersen. Ook de rechtspraak zal, reeds vanwege de noodzakelijke vertalingen en vertolkingen, kostbaar zijn.

3. Als het Nederlandse rechtssysteem in de beide landen al als vreemd recht zou zijn aan te merken (hetgeen na enige eeuwen nauwelijks nog is vol te houden), dan geldt dat a fortiori voor het Angelsaksische systeem, waarmee geen enkele ervaring is opgedaan. Modernisering van het huidige wetboek naar Nederlands model is een aanzienlijk minder grote overgang,

omdat het bestaande systeem ook op het Nederlandse, zoals het destijds gold, is gebaseerd.

4. De invloed van de Privy Council op de rechtspraak in de landen neemt af. De rechtsgang bij West Indies Supreme Court is ondoorzichtig en divergeert naar de landen. Over de oprichting van een Caribbean Court of Appeal bestaat al zeer lang onzekerheid (het voorstel dateert van 1970). Over de kwaliteit van een dergelijk college kan dus niets worden gezegd.

5. Het valt niet goed te rijmen, wanneer voor strafvordering aansluiting bij het Angelsaksische model wordt gezocht, terwijl die optie voor het toekomstige burgerlijk recht en het administratief recht is afgewezen.

6. Een pragmatisch punt is, dat bij de laatste Ronde Tafel Conferentie over de status aparte van Aruba omtrent de handhaving van de huidige cassatierechtspraak consensus is bereikt. Men kan de Hoge Raad bezwaarlijk belasten met de beoordeling en toepassing van een systeem, waarmee dat college niet vertrouwd is.

7. Een ander belangrijk referentiepunt betreft het in het Statuut van het Koninkrijk (art. 39) geformuleerde concordantiebeginsel (inhoudende dat de wetgeving van de koninkrijkspartners zoveel mogelijk op overeenkomstige wijze dient te worden geregeld). De grondgedachte achter deze statutaire bepaling is, dat door concordante wetgeving voeling kan worden gehouden met de rechtsontwikkelingen (jurisprudentie en literatuur) in een sterke rechtscultuur.

Op grond van de hierboven genoemde argumenten is de Commissie unaniem tot de slotsom gekomen, dat een oriëntatie op het Nederlandse systeem de voorkeur heeft boven enig ander rechtssysteem: niet omdat het Nederlandse stelsel het beste ter wereld zou zijn, maar omdat aan de implementatie van dat systeem de meeste voordelen zijn verbonden. Dit betekent overigens niet, dat het Nederlandse wetboek in zijn geheel dient te worden gecopieerd. De Commissie verstaat de tegenwoordige betekenis van het statutaire concordantiebeginsel

aldus, dat de nieuwe wetgeving zoveel mogelijk overeenkomstig de rechtsorde, waarvan Nederland deel uitmaakt, behoort te worden ingericht. Deze zienswijze heeft ertoe geleid, dat weliswaar het stelsel van het Nederlandse wetboek als uitgangspunt ten grondslag is gelegd aan het nieuwe wetboek, doch dat de verdere uitwerking daarvan sterk is gemodelleerd naar de normen, zoals die in de Nederlandse en verdragsrechtelijke jurisprudentie zijn aanvaard. In het ontwerp is dan ook het buiten het wettelijke systeem ontstane rechtersrecht voor een belangrijk deel gecodificeerd. Naar de opvatting van de Commissie prevaleert concordantie in het rechtssysteem boven concordantie in het wettelijke systeem.

Het voorgaande heeft tot deze werkwijze geleid: naast enkele algemene beschouwingen in de memorie van toelichting (zie par. 1.4), is de toelichting voor het overige beperkt tot een verduidelijking ten aanzien van die bepalingen, die vergeleken bij het Nederlandse wetboek nieuw of fundamenteel gewijzigd zijn dan wel om praktische redenen een uiteenzetting behoeven. De wenselijkheid van dit laatste is vooral ingegeven door de vragen en opmerkingen, die tijdens de door de Commissie georganiseerde bijeenkomsten werden gedaan. Voor de interpretatie van de met het Nederlandse wetboek concordante bepalingen, moge worden verwezen naar de gebruikelijke jurisprudentie- en literatuurbronnen.

1.4. Het karakter van het nieuwe wetboek en de verschillen met het Nederlandse wetboek

1.4.1. Algemene verschillen

De drie meest in het oog springende algemene verschillen tussen het systeem van het Nederlandse wetboek en het thans voorliggende ontwerp zouden als volgt kunnen worden omschreven.

Opvallend in de Nederlandse situatie is de divergentie tussen hetgeen volgens de officiële strafvordering is

gereguleerd en hetgeen in weerwil van het als dwingend omschreven legaliteitsbeginsel buiten het wettelijke systeem om in de praktijk (richtlijnen, circulaires, rechtspraak) als aanvulling op het systeem wordt aanvaard. Deze stand van zaken weerlegt de fictie, dat de wetgever in staat zou zijn een bevredigende oplossing te bieden voor vrijwel alle knellende situaties die zich in de praktijk kunnen voordoen. Tegen deze achtergrond verdient het aanbeveling, dat de wetgever zelf in het systeem ruimte creëert ten behoeve van de rechter, die een zekere vrijheid wordt gelaten om, met behoud van het karakter van het wetboek en met inachtneming van dwingend voorgescreven procesregels, meer effectief op te treden in die gevallen waarin de praktijk vraagt om een rechtens aanvaardbare nieuwe regeling of een modificatie van een bestaande regeling. Om deze reden bevat het nieuwe wetboek een bijzondere procesgang, waarin de rechter kan worden benaderd met het oog op een noodzakelijke voorziening in het belang van een goede strafrechtsbedeling (zie art. 42 en de toelichting bij dat artikel). Deze procedure tast het primaat van de wetgever niet aan, omdat de rechterlijke voorziening alleen geldt voor het concrete geval waarin zij is gevraagd. Bovendien kan het op basis van casuïstiek tot stand gekomen consistent rechtersrecht worden beschouwd als een onderdeel van het nieuwe systeem, zoals de wetgever dat voor wenselijk heeft gehouden (zie ook de toelichting bij art. 9).

Daarnaast bevat het nieuwe wetboek diverse regelingen, waarin is voorzien in een door de rechter te maken afweging van belangen. Het gewicht van de in het geding zijnde belangen kan het beste worden beoordeeld naar de situatie, waarin partijen zich erop beroepen. Het meest treffend kan dit worden geïllustreerd aan de hand van het leerstuk inzake het onrechtmatig verkregen bewijs. Teneinde de rechtsontwikkelingen beter te structureren en een meer met het rechtsgevoel overeenstemmende oplossing te bereiken, bevat het wetboek een bijzondere regeling met betrekking tot door de rechter te verbinden gevolgen aan normschendingen tijdens het

voorbereidend onderzoek (art. 286). De rechter is daarbij de bevoegdheid toegekend besmette onderzoeksresultaten buiten de bewijsvoering te houden dan wel, indien de eisen van een eerlijk proces ernstig zijn geschonden, in verband daarmee het openbaar ministerie niet ontvankelijk te verklaren (lid 3). Deze processuele sancties kunnen echter alleen worden uitgesproken na een redelijke afweging van alle in het geding zijnde belangen, terwijl de rechter bij de beoordeling van de normschending rekening zal moeten houden met het karakter en het gewicht van de norm, de ernst van de normschending en de mate van verwijtbaarheid van degene die de norm schond (lid 4). Door de afweging van al deze factoren kan worden voorkomen dat het hoogste recht in werkelijkheid leidt tot het hoogste onrecht.

Tegen deze achtergrond moet ook de regeling worden gezien, zoals in art. 104, lid 4, is ontworpen. Daarin is bepaald, dat de rechter bij nietigheid van de dagvaarding kan bevelen dat de voorlopige hechtenis tijdelijk van kracht blijft. Het kan met het rechtsgevoel niet in overeenstemming zijn te brengen, wanneer een verdachte in een zeer ernstige zaak vanwege een fout in de telastelegging op vrije voeten moet worden gesteld. Omdat voortzetting van de voorlopige hechtenis in een dergelijk geval als uitzondering op de algemene regel geldt, zijn enkele waarborgen ingebouwd. De rechter dient zich telkens afzonderlijk rekenschap te geven van de vraag of voortzetting van het voorarrest al dan niet is geboden. Daarbij dient hij alle in het geding zijnde belangen tegen elkaar af te wegen (met name het algemene belang dat betrekking heeft op handhaving van een behoorlijk niveau van de strafrechtspleging en het algemene belang dat met de berechting van ernstige strafbare feiten is gemoeid). Bovendien is de voortgezette voorlopige hechtenis aan een maximum-termijn van drie weken gebonden. Indien de zaak op de nieuwe dagvaarding binnen die termijn niet ter zitting in behandeling is genomen, dient de verdachte terstond in vrijheid te worden gesteld.

Het tweede algemene verschil tussen het Nederlandse en het thans voorgestelde wetboek ligt in een meer

evenwichtige behartiging van de belangen, die door het strafbare feit zijn geschonden. Het Nederlandse wettelijke systeem is, in overeenstemming met de strafrechtelijke opvattingen van destijds, sterk op de berechting van de dader gericht. Doordat een delict is gepleegd, ontstaat echter niet alleen een rechtsrelatie tussen de tot strafvervolgning bevoegde overheid en degene die daadwerkelijk wordt vervolgd, maar ook tussen de overheid en degenen, die niet worden vervolgd, dat zijn in het bijzonder het slachtoffer en, in abstracto uitgedrukt, de samenleving, terwijl er ook een bijzondere rechtsbetrekking ontstaat met de personen, die door de overheid met het oog op de vervolging in het strafproces worden betrokken (zoals getuigen). Strafrechtelijke rechtsbetrekkingen houden meer in dan de justitiële bevoegdheid, die op berechting van de dader is gericht (men leze hierover in het bijzonder "Strafbaarstelling en de garantiefunctie van het strafrecht", in : Kracht van wet, Zwolle 1984, pp. 172 - 174).

Als uitwerking van deze zienswijze is in het nieuwe wetboek speciale aandacht besteed aan een herverdeling van de accenten in de bejegening, waarop procespartijen aanspraak maken. Zo is de rechtspositie van de benadeelde partij (het slachtoffer) sterk verbeterd, niet alleen tijdens het onderzoek ter terechtzitting (de hoogte van de te vorderen schadevergoeding is vastgesteld op f.10.000,--; de benadeelde kan zelf getuigen en deskundigen ter zitting aanbrengen; hij kan tevens met betrekking tot ad informandum gevoegde zaken een vordering indienen), maar ook tijdens het opsporingsonderzoek: de politie dient met het oog op hulp en steun aan het slachtoffer de nodige bemiddeling te verlenen, ook in die zin dat door de politie een eenvoudige schadevergoedingsregeling met de dader tot stand kan worden gebracht, waarna de zaak wordt geseponeerd (art. 203, lid 4); bij voorwaardelijk sepot dient de officier van justitie in het bijzonder acht te slaan op de belangen van de benadeelde partij (art. 204); deze wordt omtrent de beslissing tot al of niet vervolgen ingelicht en voorts, indien tot vervolging wordt besloten, omtrent de van belang zijnde

momenten in de verdere procedure. Degene die door een misdrijf ernstig is benadeeld, dient desgevraagd in de gelegenheid te worden gesteld om, in verband met door de officier van justitie te nemen beslissingen, zijn zienswijze kenbaar te maken (art. 206).

Ook de positie van het openbaar ministerie is gewijzigd in het licht van zijn algemene rechtshandhavende functie. Langs de weg van de eerder genoemde procedure van art. 42 kan het openbaar ministerie meer doelmatig en meer wendbaar reageren op de door het delict veroorzaakte verstoring van rechtsbetrekkingen. De huidige instrumenten zijn niet toereikend om een delictueuze inbreuk op rechtsverhoudingen in een zo vroeg mogelijk stadium te beperken, te beëindigen of bij herhaling zelfs te voorkomen. Het nieuwe profiel van het openbaar ministerie kan worden gezien als de strafvorderlijke pendant van de civielrechtelijke status die de verdachte in de kort geding-rechtspraak heeft verkregen. Het herstel van een verstoord processueel evenwicht behoort evenwel, zowel wat de verdachte als het openbaar ministerie betreft, plaats te vinden binnen het autonome karakter van het strafproces.

Een met meer waarborgen omgeven positie van de getuige als belangrijke procespartij is in het nieuwe wetboek voorzien in het geval, dat het processuele evenwicht verstoord raakt doordat de getuige niet meer aan zijn wettelijke plicht om een bijdrage aan de waarheidsvinding te leveren, kan voldoen. Indien de getuige zodanig wordt bedreigd, dat van hem in redelijkheid niet kan worden verlangd dat hij in het openbaar een verklaring aflegt, behoort het strafprocesrecht hem de nodige bescherming te bieden in die zin, dat hij in beslotenheid zonder onthulling van zijn identiteit zijn getuigenis kan afleggen. Omdat een geheime, voor de verdachte niet te controleren bewijsvoering op gespannen voet komt te staan met de eisen van een eerlijk proces (met name in verband met het beginsel van openbaarheid), is in het nieuwe wetboek de toelaatbaarheid van de anonieme getuige aan strikte, beperkende voorwaarden gebonden (zie art. 264). De regeling ter terechtzitting voorziet

erin, dat uiteindelijk het openbaar ministerie - in verband met toezeggingen omtrent handhaving van de anonimiteit - bepaalt welke getuigen al dan niet anoniem zullen worden verhoord, doch dat de zittingsrechter, die de mogelijkheid heeft de getuige in beslotenheid te horen, beslist welke bewijsrechtelijke consequenties worden verbonden aan de wijze waarop het openbaar ministerie een bedreigde getuige in het strafproces laat optreden (artt. 342 - 344). Verwezen moge worden naar de toelichting bij deze artikelen.

Het derde verschil van algemene aard tussen het voorgestelde en het Nederlandse systeem van strafvordering betreft een sterkere benadrukking van de rechterlijke en daarmee onpartijdige functie van de met rechtspraak belaste functionarissen in de verschillende stadia van het strafproces. Met name de rechter-commissaris, die in de praktijk vaak een zodanig actieve bemoeienis met het onderzoek heeft dat zijn optreden soms meer kan worden vergeleken met dat van een opsporingsambtenaar dan met de tussenkomst van een werkelijk onpartijdige rechter, heeft in het nieuwe wetboek een meer lijdelijke, controlerende en toetsende functie gekregen. Zo kan hij zijn bevoegdheden tijdens het vooronderzoek niet meer ambtshalve uitoefenen, doch alleen op de vordering van de officier van justitie of op het verzoek van de verdachte of diens raadsman (behalve bij de invrijheidstelling van de verdachte). Deze lijdelijkheid wordt opgeheven in het geval dat de rechter in raadkamer (beklag wegens niet vervolging; bezwaarschriftprocedure) of ter terechtzitting nader onderzoek wenselijk oordeelt en dit aan de rechter-commissaris opdraagt, in welk geval kan worden gezegd dat deze alsdan pas echt als gedelegeerde van het onafhankelijke gerecht optreedt. Naar gelang het vooronderzoek vordert staat de tussenkomst van de rechter-commissaris meer centraal: tijdens de inverzekeringstelling toetst hij de bevelen van de hulpofficier en de officier van justitie, maar de bevelen tot voorlopige hechtenis (bewaring en gevangenhouding) worden door hemzelf gegeven. Maar ook in dat geval neemt de rechter-commissaris een terughoudende positie in: zijn bevel tot

vrijheidsbeneming draagt niet het karakter van een last, maar dat van een machtiging (na de aanvang van het onderzoek ter terechtzitting wisselt het karakter van het rechterlijk bevel). Hij legitimeert (indien daartoe gronden zijn) datgene wat de officier van justitie in het belang van strafvordering nodig oordeelt, doch staat ook toe dat de officier van het bevel afwijkt, indien van de machtiging geen gebruik behoeft te worden gemaakt. Het openbaar ministerie herkrijgt daarmee de volledige leiding over het voorbereidend onderzoek, waarin de rechter-commissaris overeenkomstig zijn typisch rechterlijke functie de handelwijze van politie en justitie toetst en controleert, doch niet zelfstandig of uit eigen beweging aan het onderzoek meewerkt. In deze gedachtengang past ook, dat de toepassing van alle dwangmiddelen in het nieuwe wetboek is losgekoppeld van de verplichting om met het oog daarop een gerechtelijk vooronderzoek in te stellen. Voor deze procedure in de procedure is, nog afgezien van de gecompliceerde vormvoorschriften, in het licht van de gewijzigde positie van de rechter-commissaris eigenlijk alleen dan plaats, wanneer een zaak zodanig ingewikkeld of omvangrijk is dat daarvoor de speciale aandacht van de rechter-commissaris wordt gevraagd, ook in verband met enkele bijzondere bevoegdheden die hem alsdan zijn toegekend (bijv. bevel medebrenging van een onwillige getuige). Kan de bemoeienis van de rechtercommissaris bijv. tot het horen van een enkele getuige worden beperkt, dan zal ook met een mini-instructie kunnen worden volstaan (art.218).

Uit het voorgaande volgt dat de officier van justitie als een volwaardige dominus litis het gehele vooronderzoek leidt, waarbij hij op beslissende momenten door een onpartijdige rechter hetzij wordt gecontroleerd, hetzij wordt gelegitimeerd. Dit brengt met zich, dat de rechter-commissaris in zijn toetsende functie als beroepsinstantie kon worden aangewezen in de gevallen, waarin de verdachte zich tegen de handelwijze van de officier van justitie wenst te verzetten (zoals bij de inverzekeringstelling, bij weigering inzake kennisneming van processtukken of bij vertraging in de behandeling van zijn

zaak). Is de rechter-commissaris de (eerste) beslissende instantie, dan staat (indien appèl mogelijk is gemaakt) tegen diens beslissing beroep open bij het Hof van Justitie.

Ook ten aanzien van de rechter ter terechtzitting bevat het wetboek enige bepalingen, die een scherpere garantie beogen te geven tegen een mogelijk partijdige houding van de rechter tijdens het onderzoek op de zitting. Met name bij de ondervraging van de verdachte of van getuigen valt menselijkerwijs de indruk van partijdigheid niet altijd te vermijden. Om die reden is bepaald, dat de verdachte het eerst door het openbaar ministerie en daarna door de raadsman, en de getuige het eerst door degene die hem heeft gedagvaard of op wiens verzoek hij is gedagvaard, wordt ondervraagd (artt. 329 en 345). De rechter is te allen tijde bevoegd aanvullende vragen te stellen dan wel de ondervraging - indien het belang van een goede procesorde dat nodig maakt - zelf ter hand te nemen. Ook kan hij beletten, dat op ontoelaatbare vragen antwoord wordt gegeven (artt. 332 en 345, lid 6). Aldus behoudt de rechter de volledige leiding van het onderzoek ter terechtzitting.

1.4.2. Bijzondere verschillen

Op tal van onderdelen wijkt het nieuwe wetboek af van de bestaande Nederlandse bepalingen. Die afwijkingen worden telkens in de toelichting bij de artikelen aangegeven en gemotiveerd. De belangrijkste verschillen worden hieronder kort samengevat.

De indeling van het wetboek is enigszins ruimer opgezet. Het bevat acht Boeken (tegenover vijf in het Nederlandse wetboek). Het voorbereidend onderzoek is in vier Boeken ondergebracht, hetgeen de overzichtelijkheid bij het gebruik ten goede komt. De betekenistitel is aan het begin van het wetboek opgenomen. Diverse artikelen, met name met betrekking tot de beginfase van het vooronderzoek (aanhouden, ophouden voor

verhoor), die in de Nederlandse regeling als beknopt kunnen worden aangemerkt, zijn meer gedetailleerd uitgewerkt. Verschillende in het Nederlandse stelsel verspreid voorkomende bepalingen zijn in het wetboek in algemene regelingen ondergebracht, zoals met betrekking tot de motivering en kennisgeving van rechterlijke beslissingen (art. 43), de bevoegdheden van de raadsman (art. 58), het horen van de verdachte en de bijstand van een raadsman (art. 48). Bijzondere regelingen bleken daarnaast noodzakelijk, omdat de overige wetgeving daarin niet voorzag (termijnen, geheimhouding, beëdiging). Een aantal wijzigingen vloeide voort uit de verschillen in rechterlijke organisatie, die hier te lande in het bijzonder wordt gekenmerkt door de personele unie tussen de eerste en tweede aanleg, de enkelvoudige rechtspraak in eerste aanleg en een gemeenschappelijke beroepsinstantie voor zowel de Nederlandse Antillen als Aruba. Tevens bleek een regeling wenselijk, waarin de competentie tussen de Nederlandse Antillen en Aruba nader zou worden omljnd (art. 13), ook in verband met wederkerig te verlenen rechtshulp (art. 569).

Ten aanzien van de dwangmiddelen kunnen de volgende verschillen worden genoemd. De veiligheidsfouillering en het onderzoek in het lichaam zijn thans wettelijk geregeld. De termijnen inzake het voorarrest zijn langer dan in de Nederlandse regeling (in totaal 114 dagen, in uitzonderlijke gevallen ten hoogste 144 dagen). De bepalingen inzake huiszoeking, inbeslagneming, binnentreden in woningen en afluisteren van telefoongesprekken zijn gemoderniseerd en in overeenstemming gebracht zowel met de jongste ontwikkelingen in de rechtspraak als met de noden van de praktijk.

In het nieuwe wetboek is bijzondere aandacht besteed aan de concordantie met het Verdrag van Rome en de uitleg die daaraan in de jurisprudentie is gegeven. Dat heeft er in de eerste plaats toe geleid, dat de voornaamste bevoegdheden van de verdachte in een meer geprofileerde redactie als rechten zijn geformuleerd (bijv. het recht op kennisneming van processtukken, thans niet in het Nederlandse wetboek opgenomen).

Deze rechten zijn in diverse bepalingen geconcretiseerd. Zo kan de verdachte (anders dan in Nederland het geval is) tijdens de inverzekeringstelling een rechter benaderen met het verzoek om zijn invrijheidstelling te bevelen, terwijl daarnaast op de overheid de plicht rust om de verdachte uiterlijk binnen drie dagen na het bevel tot inverzekeringstelling aan een rechterlijke instantie voor te geleiden (in Nederland 4 dagen). De verdachte komt het recht toe zich voor het eerste politieverhoor door een raadsman te doen bijstaan. Hem is nu ook uitdrukkelijk het recht op berechting binnen een redelijke termijn toegekend. Als recht is ook geformuleerd de bevoegdheid schadevergoeding te vorderen ter zake van onrechtmatige toepassing van dwangmiddelen. De daarop betrekking hebbende regeling is niet alleen uitgebreid tot alle strafvorderlijke dwangmiddelen, maar geldt bovendien voor eenieder die daardoor schade heeft geleden. Het recht getuigen à décharge te dagvaarden en te ondervragen, is meer gelijkgetrokken met het dienovereenkomstige recht van het openbaar ministerie ten aanzien van getuigen à charge.

Vermelding verdient in het bijzonder nog de afwijkende regeling op de volgende onderdelen: de cautieplicht (meer aan formele momenten gebonden), het systeem betreffende de toevoeging van een raadsman, dienstverlening (die een wettelijke basis heeft gekregen), het gerechtelijk vooronderzoek (vereenvoudiging van procedures en vormvoorschriften), de bezwaarschriftprocedure (met de mogelijkheid van bewijsuitsluiting en verwijdering van stukken uit het dossier), de voeging ad informandum, berechting van jeugdige personen, internationale rechtshulp (uitbreiding van de gronden voor weigering van een verzoek om rechtshulp; bijzondere regeling voor verhoor door buitenlandse opsporingsambtenaren) en de betekening van gerechtelijke stukken.

1.5. Verschillen tussen het Nederlands-Antilliaanse en het Arubaanse wetboek.

De onderlinge verschillen hangen noodzakelijkerwijze samen met de geografische situatie: de Nederlandse Antillen kennen vijf eilandgebieden met een eigen zittingsplaats. Daardoor was een speciale regeling met betrekking tot de relatieve competentie nodig. Inhoudelijk wijken de beide wetboeken slechts op één punt van elkaar af, hetgeen werd veroorzaakt door bijzondere voorschriften in de Staatsregeling van Aruba.

Volgens de memorie van toelichting bij de Arubaanse Staatsregeling, dient een last tot het binnentreden in een woning tegen de wil van de bewoner door de officier van justitie te zijn afgegeven; de hulpofficier is niet bevoegd. Vide art. 157, lid 1, van het Arubaanse wetboek en de toelichting daarop. In het Antilliaanse ontwerp is de hulpofficier, in verband met specifieke problemen die zich op de eilanden kunnen voordoen, als bevoegde functionaris gehandhaafd.

2. ARTIKELSGEWIJZE TOELICHTING

EERSTE BOEK

Artikelen 1 - 8

De betekenisartikelen hebben, anders dan in het Nederlandse systeem, een plaats gekregen aan het begin van het wetboek. Enkele omschrijvingen hangen samen met de nieuwe rechterlijke organisatie, andere bleken noodzakelijk in verband met het ontbreken van een regeling in de overige wetgeving (bijv. een regeling inzake termijnen, de omschrijving van het begrip processtukken). Nieuw is ook de omschrijving van de begrippen "horen" en "verhoren". In het Nederlandse wetboek is dat onderscheid taalkundig niet consequent doorgevoerd: een persoon, die geen verdachte is (de getuige bijv.), wordt "gehoord", terwijl in dat geval wel over een "verhoor" wordt gesproken. In het ontwerp is voor een andere taalkundige optie gekozen: zodra de communicatie met een persoon, ook als deze geen verdachte is, erop is gericht de waarheid aan het licht te brengen, is er van een "verhoor" sprake. De term verwijst dus niet naar het al of niet verdacht zijn. Zij laat de verschillen in processuele positie, waarin een persoon wordt "verhoord", onverlet.

Artikel 9

Strafvordering wordt, vanwege het wettelijk omlijnde systeem van evenwicht tussen de rechten en verplichtingen van overheid en burger, gekenmerkt door de striktheid van de procedure. Het legaliteitsbeginsel brengt tot uitdrukking, dat alleen de wetgever bevoegd is in dat wettelijk genormeerde stelsel wijziging te brengen. Niettemin verzet het beginsel er zich naar